

Min træner siger han elsker mig

Forfatteroplysninger

Cand. Scient, Ph.d. Jan Toftegaard Nielsen har siden 1997 beskæftiget sig med seksuelle krænkelser inden for idræt og blandt andet skrevet hovedfagsspeciale og en Ph.d. afhandling om emnet. Artiklens fakta baserer sig på egne danske undersøgelser, internationale kollegers arbejde samt en netop afsluttet undersøgelse af udenlandske forebyggelsesstrategier.

Idræt symboliserer mod, fairness og moral og for mange mennesker udgør idrætten et unikt frirum præget af sine egne logikker og praktikker. Idrætten er også et særligt mødested mellem kroppe, hvor netop kropsligheden og det uformelle samvær gør idrætten attraktiv og fascinerende, men i visse henseender også problematisk. Siden 1995 har vi i Danmark gradvist fået mere kendskab til en tabubelagt side af idrættens intimitet – nemlig idrætstræneres seksuelle krænkelser af deres udøvere under 18 år. Denne artikels fokus er at foretage en opsummering af den tilgængelige viden omkring seksuelle krænkelser i Danmark samt at præsentere de vigtigste internationale forebyggelsesinitiativer.

Det mulige, det tilladelige og det forbudte

I den internationale forskningslitteratur findes der ingen universelle eller entydige definitioner af seksuelle krænkelser. Grundlæggende findes der to forskellige tilgange. Den ene handler om sexual harassment, der tager afsæt i litteraturen om sexchikane på arbejdsmarkedet og som i korte træk knytter an til institutionelle og kønsrelaterede problemstillinger. Den anden retning knytter an til sexual abuse, der udspringer i litteraturen om intrafamiliar misbrug. I den internationale litteratur ser vi i disse år en tendens til at samle begreberne indenfor begrebet sexual exploitation eller på dansk: *seksuel udnyttelse*. DIF har i en række sammenhænge valgt at benytte ”overgreb”, mens jeg i højere grad finder passende at anvende det mere neutrale begreb – krænkelser. Mit forslag til en definition lyder som følgende:

Seksuelle krænkelser er enhver form for seksuel adfærd, verbal eller nonverbal – intentionel eller ikke-intentionel, som overskrider individets kritiske distance og dermed opleves som uønsket eller påtvungen.

For at illustrere hvordan seksuelle krænkelser kan komme til udtryk vil jeg indlede med et citat fra den tidligere canadiske elitesvømmer Mariah Burton Nelson:

”Den type af krænkelse jeg er bedst kender til er den type jeg mærkede på min egen krop som ung udøver. Det er en stille, nærmest umærkelig adfærd som forklæder sig som en uskyldig forførelse eller gensidig tiltrækning, eller stævnemøder, eller en affære, og som i visse tilfælde

endda kan føre til ægteskab, og som dermed får det til at ligne enhver anden forelskelse. Men det er det ikke og på grund af den asymmetriske magtbalance bidrager de intime følelser yderligere til at forskyde relationens magtbalance. Jeg var 14 da Bruce begyndte at misbruge mig. Han var 25 og allerede gift og far. Misbruget varede 3 år indtil vi tilfældigvis skulle flytte. De langsigtede konsekvenser af krænkelserne varede ved i 2 årtier. Smuk, morsom og charmerende, Bruce roste min håndskrift, støttede mig i mit sportslige engagement, gav mig plakater og poesi, og, når jeg sad stivfrossen af frygt og forvirret ved siden af ham i bilen, mens han førte sin hånd ned i mine træningsbukser. Jeg var smigret, skammede mig forfærdeligt, følte mig skyldig, forelsket, bange, og, fordi han var gift, sønderknust.” (bearbejdet oversættelse af Nelson i Volkwein-Caplan and Sankaran, 2002)

Som det fremgår af Mariah Burton Nelsons beretning så kan seksuelle krænkelser være forklædte som amourøse forhold hvor udøveren højst sandsynlig føler en gensidig tiltrækning. Men seksuelle krænkelser er et begreb der dækker over meget mere. Det spænder fra kønskrænkende og diskriminerende adfærd til decideret seksuel udnyttelse og spænder sig så at sige ud mellem 3 hjørner af menneskelig og idrætslig adfærd: det tilladelige, det mulige, og det forbudte. Seksuelle krænkelser kan derfor forstås i forhold til fire forskellige skalaer – eller kontinuums: milde-grove, bevidste-ubevidste, psykiske-fysiske og frivillige/forførende – ufrivillige/påtvungne. Krænkelserproblematikken bidrager således til at rejse spørgsmål om idrættens fysiske, seksuelle og psykiske grænser, ligesom træneres, klubbers og idrætsorganisationers juridiske og moralske ansvarsforhold nødvendigvis må problematiseres.

Seksuelle krænkelser i idræt – et tabuiseret og komplekst problem

Seksuelle krænkelser er et generelt samfundsproblem som er kendt i alle de samfundsinstitutioner hvor børn og unge færdes som bl.a. skoler, daginstitutioner, spejderbevægelsen og kirkelige organisationer. I 1995 da problematikken første gang blev sat i relation til idrætten i Danmark reagerede hovedidrætsorganisationerne med benægtelse og ansvarsminimering. I takt med en øget dokumentation af problemets omfang og udbredelse har ikke bare DIF, men også DGI, bevæget sig gennem de forskellige stadier af benægtelse til en situation i dag, hvor man i højere grad erkender problemets eksistens og forsøger at gøre noget ved det. I idrættens verden er der i imidlertid en betydelig modstand mod at lovgive, regulere og kontrollere sig ud af problemet og derfor findes der en forståelig frygt for at mere bureaukratisering og kontrol skal ødelægge det frivillige trænerengagement. Derimod håber man problemet i højere grad kan løses kan gennem øget information, uddannelse og indhentning af straffeattester ved nyansættelser. Som nævnt vil jeg til

sidst vende tilbage til spørgsmålet om hvad man gøre for at forebygge problemet og de erfaringer man har gjort sig i udlandet.

Selvom emnet har været debatteret ivrigt i medierne og i idrætten, så er der fortsat tale om en tabubelagt problemstilling, hvor vi ikke har særlig meget dokumenteret viden. Problemet er ikke blot er vanskelig at forholde sig til i praksis, men som også, set fra et forskningsmæssigt synspunkt, er forbundet med store metodiske og etiske problemstillinger. Manglende data har dermed den konsekvens, at der i højere grad opstår myter og spekulationer om hvad seksuelle krænkelser er, som igen forhindrer emnet mod yderligere eksponering. I forhold til danske forhold mangler vi især viden om eliteidrættens forhold.

For eliteidrættens område kunne det således være relevant at få belyst: 1. Hvad eliteidrætsudøvere oplever som seksuelt krænkende adfærd, eller bare krænkende adfærd i al almindelighed, 2. Hvilke krænkende oplevelser eliteidrætsudøverne har haft i løbet af deres idrætskarriere, 3. I hvilke sammenhænge de er indtruffet, 4. Om der findes specifikke idrætsgrene hvor problemet er særlig udbredt og grundene hertil og 5. Hvordan trænerne set over et langelinie forløb udvikler deres træningsstil og herunder, hvad der fører til at nogen trænere udvikler krænkende adfærdsformer mens andre ikke gør.

Problemet findes ikke her hos os

I den offentlige debat i medierne og hos idrætsorganisationerne har man flittigt anvendt begreber som "overgreb" og "pædofili" til at sætte etiket på de træner-udøverrelationer, som har overskredet en juridisk tærskel for uacceptabel seksuel adfærd. Den noget alvorligere konsekvens af fokuseringen på overgreb og pædofili er, at der har betydeligt mindre fokus på kønskrænkende adfærd som homofobi, mobning eller seksuelle krænkelser begået af udøvere.

På foreningsniveau og blandt landets ca. 200.000 trænere er man selvsagt også imod seksuelt misbrug af børn og er dermed på linie med kulturministeren når han siger at ét overgreb er ét for meget. Men pointen er bare, at man i idrætsforeningerne har svært ved at se en kobling mellem pædofilidebatten og de formodede 'overgreb', og så den adfærd som udspiller sig i den lokale forening. Når man i foreningerne ikke genkender pædofilispøgelset er det jo blandt andet fordi man har en opfattelse af lige netop ens egen forening har en sund og god omgangstone. I forbindelse med en undersøgelse om foreningernes viden, holdninger og erfaringer (Nielsen, 2004). skriver en foreningsformand: "Vi kender vores trænere så godt og har så god føling med hvad der sker at

seksuelle krænkelser ikke kan forekomme hos os.”(0561¹). Citatet er udtryk for stor tillid til klubbens trænere og ledere, hvilket ofte underbygges af, at alle kender alle. I DGI’s blad Udspil (2005) skriver en formanden for Sorring Toustrup IF vedr. lovkravet om at indhente straffeattester.: ”[...]vi ville ikke indhente børneattester på trænerne. Vi traf beslutningen i enighed, og ikke fordi vi ikke tog problemet seriøst. Men vi følte, at børneattester var en falsk tryghed, som ville skade mere end de ville gavne. Vi er en lille by, hvor alle kender alle[...]”. Fælles for de citerede formænd er, at man udtrykker en forventning om at krænkerer er nogen, der kommer udefra. Og foreningens egne folk er gode fordi man kender dem. Denne ”stranger danger” er imidlertid temmelig ubegrundet, for det viser sig nemlig i praksis, at langt de fleste krænkerer har været i foreningen i årevis og at krænkelserne sker mellem personer som har en tæt relation. Hemmeligholdelsen af de forbudte handlinger er helt centralt for krænkeren, der i langt de fleste tilfælde godt ved, hvornår han har overskredet udøverens intimitetsgrænser. Under politiafhøringer fortæller adskillige krænkede udøvere om, hvordan trænerne eksplicit bad dem hemmeligholde deres forhold, fordi træneren ellers risikerede fængselsstraf.

I stort set samtlige kendte krænkelssager har træneren været i stand til at leve et så effektivt dobbeltliv, at man i omgivelserne har haft vanskelig ved at rodfæste en eventuel mistanke om, at der har foregået noget ulovligt. Dette gælder også i forhold til udøverne, som i mange tilfælde ikke har været bekendt med at kammeraterne også er blevet seksuelt udnyttet af træneren samtidigt som dem selv.

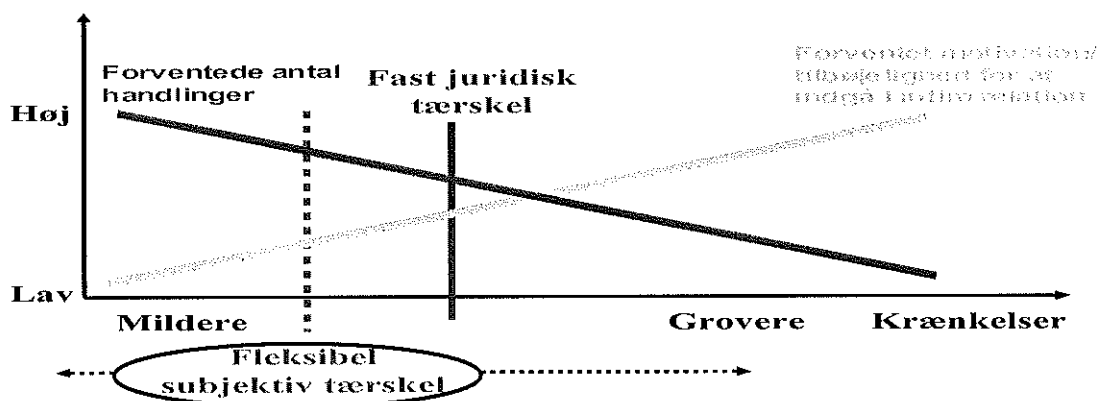
Pædofili er et ofte misbrugt begreb

Som det fremgår af det foregående afsnit så er det ikke ligegyldigt hvordan vi italesætter de handlinger som overskrider individets intimitetsgrænser. Set i lyset af samfundet stærke normative afstandstagen til barn-voksen relationer er det forståelig hvorfor pædofilibegrebet er blevet synonymt med en nærmest sygelig og pervers besættelse af sex med børn. At alle pædofile ikke udlever deres seksualitet er i den anledning irrelevant i den kontekst hvor debatten er blevet sort/hvid. Kulturminister Brian Mikkelsen har i den anledning flere gange udtalt, at sådan noget svineri [pædofili]vil vi ikke have i idrætten. Men hvad dækker begrebet pædofili så over? I dagligdags tale er det blevet en samlebetegnelse for alle krænkelser, hvorimod det ifølge diagnosemanual DSM-IV fra American Psychiatric Association (1994) kræver: a) at man indenfor et halvt år har gentagne seksuelle fantasier om børn (generelt under 13 år - pubertetsgrænsen), b) at

¹ Nummeret refererer til det pågældende spørgeskema fra Foreningsundersøgelsen som indgår i ph.d. afhandlingen ”Idrættens illusoriske Intimitet”.

fantasierne og de seksuelle behov forårsager betydelige kliniske påvirkninger eller funktionsnedsættelse af sociale, arbejdsmæssige eller centrale livsområder og c) at krænkeren er mindst 16 år og 5 år ældre end barnet. I praksis viser det sig, at de fleste pædofile krænkerere foretrækker drenge i alderen 7-10 år. På baggrund af den viden vi har om ofrenes og krænkerernes alder og køn vil pædofilidefinitionen kun være relevant i en mindre del af sagerne. Den generelle brug af pædofilibegrebet har ydermere den ulempe, at man ikke italesætter de krænkelser som finder sted mellem voksne og unge over pubertetsalderen, hvor det primært er piger som er ofrene. Som nævnt i artiklens første del så kan 'krænkelser' relateres til et kontinuum, som spænder fra milde til grove krænkelser. Som det fremgår af figur 1 findes der en fast juridisk tærskel for hvornår noget er strafbart og denne tærskel starter verbale eller fysiske blufærdighedskrænkelser. Den subjektive tærskel er indtegnet som en variabel størrelse, hvor man kunne forestille sig at individet kan føle sig krænket over handlinger, der ikke nødvendigvis vil kunne føre til en domsafsigelse. Imidlertid viser en række danske og internationale undersøgelser at idrætsudøveres subjektive tærskel som regel ligger noget til højre for den juridiske tærskel, hvilket dermed tyder på at idrætsudøvere generelt udviser større tolerance overfor seksuelt krænkende adfærd i idræt end i mange andre samfundsinstitutioner.

Figur 1. Krænkelsekcontinuum (Toftegaard-Nielsen, 2004)

Problemets omfang og udbredelse i Danmark

Der anmeldes mere end 500 sædelighedskrænkelser pr. år i Danmark som vedrører børn og unge under 18 år. I den hidtil største omfangsundersøgelse, som fandt sted i Canada, undersøgte man knap 10.000 indbyggere i Ontario og fandt at 12,8 % af kvinderne angav at have været udsat for seksuelle krænkelser i barndommen. Tallet for drenge var lidt lavere. (MacMillan, 1997). Af en international metaanalyse fremgår det at mellem 8 og 62 % af piger og mellem 3 og 21 % af drenge udsættes for seksuelle krænkelser i barndommen (Ferguson & Mullen, 1999). De højeste tal forekommer i USA, hvor man generelt opererer med andre definitioner (Finkelhor, 1994).

I Danmark laver politiet ikke specifikke opgørelser over hvor mange der bliver seksuelt krænket i forbindelse med idrætsudøvelse. På baggrund af en nærmere undersøgelse af politiets sagsmateriale (Toftegaard-Nielsen, 2004) fremgår det, at der i perioden fra 1998 til starten af 2003 blev anmeldt 109 sager², hvor idrætsudøvere under 18 år havde været udsat for seksuelt krænkende adfærd af en træner, leder eller hjælper. Til sammenligning fremgår det af DIF og DGI's indberetninger til en ministeriel undersøgelse (Hellweg-Larsen, 2003), at man i perioden 2000 til 2002 fik 14 sager henholdsvis 6 sager. For begge organisationer er der således sket en stigning i antallet af sager. Hverken DIF, DGI eller Team Danmark foretager en systemiseret vidensopsamling omkring krænkelsessagerne, hvilket betyder, at det ikke umiddelbart er muligt at konkretisere sagernes antal eller indhold. DIF oplyser i deres nyhedsbrev at man årligt modtager ca. 10 sager, hvoraf halvdelen fører til sigtelser. Som en generel betragtning skal stigningen i antallet af sager sandsynligvis ikke ses som et udtryk for, at der sker flere krænkelser, men snarere en øget anmeldelsesfrekvens. Dette gælder såvel til politiet som de idrætslige organisationer.

Fra kys til voldtægt

Der er grundlæggende to måder vi kan vide noget om hvad der foregår i idrætten på. Den ene indfaldsvinkel er informationer afgivet af udøverne via interviews eller spørgeskema og den anden er gennem domsafgjorte straffesager. Der er naturligvis forskel på sagsindholdet afhængig af hvor vi har materialet fra. Når vi ser på de ikke-domsafgjorte sager opstår der i højere grad information om de mildere krænkelser, mens de domsafgjorte sager i højere grad vedrører grovere krænkelser. På baggrund af de i alt 160 domsafgjorte idrætsrelaterede sager i perioden 1980-2003 ses det, at anmeldelserne spænder fra alt lige fra distribution af børneporno, til uønskede seksuelle berøringer,

² Dertil kommer 'mørketallet', som i sagens natur er de sager, der af den ene eller anden grund, ikke kommer til politiets kendskab. Chefkriminalinspektør Per Larsen fra Københavns Politi har i relation til mørketallet på idrættens område udtalt, at man må forvente at mørketallet vil være stort og antages at udgøre 75-90 % af det samlede antal sager.

samleje, erstatning for samleje (onani) og voldtægt. Tyngden af sagerne ligger omkring de grovere kriminalitetsformer som onani, samleje og analt samleje, mens kun et mindretal af sagerne drejer sig om blufærdighedskrænkelser. Ingen af de tilgængelige sager omhandler dom i forhold til handlinger, der har kunnet forklares med 'misforståede intentioner' i forhold til instruktionsrelaterede handlinger som fx tag-ved-metodikken, sejrsknus, anerkendelse i form af klap i bagdelen eller lignende, sådan som det ellers antydes i DIF's brochure om seksuelle overgreb i idrætten. Det er vigtigt at aflive den myte, at man, som træner, risikerer at blive dømt for at give en udøver et knus eller et kys. Det findes der ingen eksempler på og når det er så vigtigt at punktere denne myte, hænger det sammen med, at udøverne i mange tilfælde ikke nødvendigvis føler sig krænkede i forbindelse med gennemførelsen af de seksuelle handlinger.

Når grænsenedbrydningen bliver et problem?

Det ofte store fælles tidsforbrug på træning, stævner og rejser til udlandet kombineret med en stor grad af kropslig intimitet og opbyggelsen af en psykisk nærhed gennem sejre, nederlag og skader gør det forståelig, hvorfor trænere mere eller mindre uforvarende risikerer at havne i situationer, hvor grænserne mellem det omsorgsfulde, opbyggende og venskabelig afløses af det varme, kærlige og forelskende. Når trænerens privatliv smelter sammen med trænerrollen er der grund til bekymring fordi de seksuelle relationer oftest medfører alvorlige konsekvenser for udøveren, holdet, træneren og sidste ende også idrætten.

Man kan hævde at idrætten til enhver tid rummer elementer af grænsenedbrydning, hvor der opbygges tillid og nedbrydes grænser mellem træner og udøver, og som sådan er der tale om en integreret del af det at befinde sig i det idrætslige rum. I langt de fleste situationer går grænsenedbrydningsprocessen ubemærket hen og er problemløs eller ligefrem ønskværdig, hvis man spørger udøverne. Hvis træneren tilmed er vellidt og accepteret i klubben og lokalsamfundet for sin uegennyttige indsats, så vil det være forholdsvis ukompliceret at forklare, hvorfor man eksempelvis arrangerer ekstra træninger uden for det normale program, deltagelse i internationale stævner, julefrokoster afslutningsfester osv.

Når grænsenedbrydningen ikke giver anledning til problemer kan det for det første skyldes, at legen ikke er gået over stregen, eller fordi udøverne gradvist er blevet vænnet til stadig mere intime omgangsformer. Enhver der som træner er beskæftiget med idræt, og måske navnlig eliteidræt, kender betydningerne af at flytte grænser for at hjælpe udøverne til at finde deres maksimale ydeevne.

Eliteidrættens særlige forhold

Det skal i denne artikel til Team Danmarks trænerblad understreges, at der til mit kendskab ikke findes anmeldte sager, som vedrører den del af den danske elite, der konkurrerer på internationalt niveau. Det betyder ikke, at der ikke foregår krænkende adfærd, men skal snarere ses som et udtryk for, at det ikke bliver anmeldt. I forbindelse med undertegnede undersøgelser i 2002-2003 blev der i to tilfælde fremsat påstande om krænkelse begået indenfor idrætsgrene, hvor Danmark deltager på allerhøjeste niveau. Disse rygter er aldrig blevet bekræftet fra anden side eller anmeldt fordi de pågældende udøvere har frabedt sig dette af frygt for hvad det ville medføre for deres idrætskarrierer. Derimod findes der i alt 5 sagskomplekser som vedrører subeliten³ som alle er endt med domsafsigelse og idømmelse af straf.

Fra en norsk undersøgelse (Fasting et. al., 2000) fremgår det, at kvindelige eliteudøvere udsættes for flere seksuelle krænkelse i sport, end hvad en tilsvarende kontrolgruppe oplever udenfor. De kvalitative studier i England (Brackenridge, 1997) og i Holland (Cense, 1997) støtter det synspunkt, at kvindelige eliteidrætsudøvere generelt er mere eksponerede for seksuelle krænkelse end andre udøvere. Forklaringen er at eliteudøverne tilbringer væsentlig mere tid med trænere og øvrigt støttepersonale i forbindelse med træning, stævner osv.

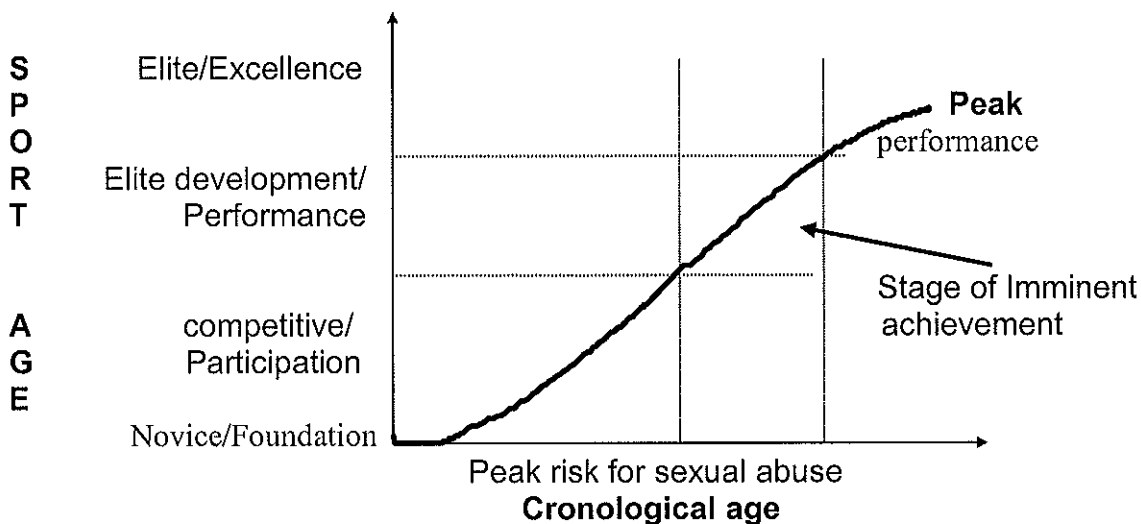
I USA, England, Canada og Australien findes der en række konkrete eksempler på eliteidrætsudøvere som har stået frem og fortalt om langvarige misbrugsforløb. Især har den brasilianske fodboldspiller Péle, den russiske gymnastikpige Olga Korbut og den canadiske ishockeyspiller Sheldon Kennedy's personlige beretninger vakt stor opmærksomhed og bidraget til at illustrere, hvad der gør seksuelle krænkelse indenfor eliteidræt noget helt særligt. Sammen med biografier fra mindre prominente navne som Leslie Heywood og Mariah Burton Nelson underbygges antagelserne om, at der i eliteidrætten er meget mere på spil for udøveren og at krænkeren derfor råder over langt flere muligheder til at afpresse eller overtale udøveren. Brackenridge & Kirby (1997) udviklede teorien om 'stage of immanent achievement' efter at være blevet opmærksom på flere og flere sager, hvor udøvere i eller omkring pubertetstiden havde været udsat for seksuel udnyttelse umiddelbart, før de havde nået at bryde igennem på højere nationalt eller internationalt eliteniveau (Kirby, 1995; Kirby & Greaves, 1996). Stadiet før udviklingspotentialer er fuldt opnået, betegnes dermed som et iboende (immanent) præstationsstadium. Figur 2 illustrerer hvornår udøverens sårbarhed er størst, men modellen er

³ Subelite er her defineret som regional og national elite.

ligeledes et eksempel på, hvordan konkrete risikofaktorer omkring trænerens motivation, udøverens sårbarhed og idrættens mulighed kan sammentænkes.

Stage of imminent Achievement (SIA)

Kilde: Fra Brackenridge, C. og Kirby, S. (1997) "Playing safe? Assessing the risk of sexual abuse to young elite athletes", International Review for the Sociology of Sport 32, 4: 407-418.

I forbindelse med denne teori opfattes udøverens præstationsniveau (achievement) primært som en funktion af sportsalder (den tid udøveren har dyrket aktiviteten) og sekundært af kronologisk alder (udøverens alder). Begrebet sportsalder antyder, at udvikling i præstationsniveau kan være uafhængig af kronologisk alder. Ideelt set går præstationskurven fra begynderniveau til konkurrenceniveau til efterfølgende indtræden i eliteudviklingsprogrammer og det absolutte eliteniveau. Forskellige idrætskulturer har forskellige sportsaldre og forskellige starttidspunkter. Den absolutte toppræstation indtræder således på forskellige tidspunkter i forskellige idrætter, hvor idrætsgymnaster og kunstskejtøbere eksempelvis 'topper' før cykelryttere, langrendsløbere og volleyballspillere. Modellen sigter mod at forklare, hvordan teenageudøvere indenfor visse idrætsgrene, hvor man toppe relativt tidligt, kan være særligt sårbare pga. kronologisk alder og den sårbarhed, der kan ligge i, at der opstår mulighed for nationalt eller internationalt gennembrud⁴.

⁴ Udøveren kan fx have et stort ønske om at indfri egne og andres forventninger efter flere års hårdt arbejde, og dels har træneren muligvis så meget indflydelse på udøverens valg, at udøveren ikke kan overskue situationen.

Konsekvenser af seksuelle krænkelser i idræt

Hvad der sjældent fremgår af anmeldelserne er de konsekvenser, krænkelssagerne har for udøverne, trænerne, foreningerne og i sidste ende idrætten. De udøvere, der oplever diskriminerende adfærd eller ligefrem bliver udsat for seksuel udnyttelse, mister ikke uventet lysten til at dyrke organiseret foreningsidræt. De personlige og sundhedsmæssige konsekvenser af seksuelle krænkelser afhænger naturligvis af udøverens alder, udvikling og evne til at håndtere de hændelser de har været udsat for. Af den internationale forskningslitteratur fremgår det, at seksuelle krænkelser kan medføre psykiske stressreaktioner som blandt andet depression, chok, benægtelse, vrede, angst, frustration, irritabilitet, usikkerhed, lavt selvværd, magtesløshed, følelser af skyld og skam, følelser af at være blevet svigtet og isolation (Fasting et. al., 2002a+b, Leahy, T., 2002). Blandt de fysiologiske reaktioner nævnes vægtforandringer, søvnforstyrrelser, mareridt, fobier, angstreaktioner og seksuelle problemer (Fasting et. al., 2002a+b, Volkwein-Caplan & Sankaran, 2002). På baggrund af de mere end 60 interviews jeg har gennemført med tidligere udøvere fremgår det, at de mest almindelige reaktioner er stress- og angstbetonede. De fleste oplever kortere eller længere perioder med depression, selvmordstanker, angst for at være sammen med andre mennesker og angst for at være alene. For ca. 1/3 har denne angsttilstand været af en sådan karakter at der er tale om det American Psychiatric Association kategoriseres som PTSD – post traumatic stress disorder. 5 af de interviewede har forsøgt at begå selvmord, heraf to ind til flere gange. For de trænere, som roder sig ud i en seksuel relation med udøvere under 18 år, vil der, udover de strafferetslige konsekvenser, også være tale om en række andre mulige konsekvenser. Konfronteret med en mistanke eller anklage om grænseoverskridende intim adfærd, vil mange trænere føle sig misforstået, uretmæssigt behandlet og derfor forsøge at overbevise såvel bestyrelse som øvrige medlemmer om deres uskyld. I mange foreninger opstår der uenighed eller ligefrem splittelse, når man skal tage stilling til hvis skyld det er og hvad der skal gøres. Erfaringerne viser, at de trænere som er blevet ekskluderet fra deres forening enten skifter idrætsgren, flytter til en anden by/et andet land eller helt indstiller trænerkarrieren. De psykiske og fysiske konsekvenser for trænerne kan i nogen grad minde om de reaktioner som findes hos udøverne og give sig udslag i angst, social isolation og frygt for at være sammen med andre. Når foreningerne mister udøvere og trænere, kastes ikke alene idrætslige drømme og karrierer i grus, men der sker også en påvirkning af foreningernes hverdag. De mere overordnede konsekvenser handler om at der sker en problematisering af alt det, vi opfatter som godt og værdifuldt ved idrætten. Det drejer sig fx om de venskaber, der opstår mellem børn og voksne, og

den kropslige og følelsesmæssige nærhed, der naturligt opstår, når man bruger meget tid sammen til træning, stævner og rejser, eller når man sammen oplever sejre, nederlag og skadespauser.

Hvad kan man gøre ved problemet og hvilke råd skal foreningerne lytte til

Med den stigende opmærksomhed på mistænkelig træneradfærd rettes idrætsorganisationernes opmærksomhed blandt andet mod at rådgive foreninger, der mangler hjælp til at komme videre med forebyggelsen. I DIF's brochuremateriale hedder det blandt andet, at man som træner ikke bør være alene med udøvere på tur og, at man som mandlig træner ikke bør gå ind i pigernes omklædningsrum. Den slags råd er velmenende, men i praksis ikke særlig effektive. For det første har forskningen på området ikke kunnet isolerede specifikke enkelthandlinger i den idrætslige hverdag, der i særdeleshed leder til seksuelle krænkelshandlinger. Eksemplet med at en træner uforvarende kommer til at gå ind i pigernes omklædningsrum før alle er omklædte, vil næppe føre til dom for blufærdighedskrænkelser, ligesom den form for adfærd i øvrigt ville vække for meget opsigt, hvis hensigten ellers var at opbygge en intim relation til en eller flere udvalgte udøvere. Affødt af en heteroseksuel tankegang er rådet om ikke at gå ind i pigernes omklædningsrum ikke så relevant i forhold til den homoseksuelle mandlige pædofile. Ca. halvdelen af de domsafgjorte sager vedrører netop homoseksuelle krænkelser.

Rådet om altid at være to tilstede til træning, stævner og rejser forekommer temmelig urealistisk set i det lys, at langt de fleste børne- og ungdomshold kun har en træner. I de tilfælde hvor der er tilknyttet hjælpetrænere er det imidlertid kun sjældent, at begge trænere er til stede samtidigt og dermed kan fungere som den sikkerhedsforanstaltning den forestilles at være.

Den idrætslige hverdag er spækket med situationer, hvor man som træner kommer på tomandshånd med en udøver, hvad enten det gælder skadesbehandling, coaching eller i andre situationer. Rådene bygger på en antagelse om, at krænkelserne sker i eller omkring idrætten og de aktuelle idrætsfaciliteter. Faktum er imidlertid, at størstedelen af krænkelserne sker i trænerens eller udøverens hjem. Selvom om der også sker krænkelser til idræt og i forbindelse med stævner og ture, så er det en vigtig pointe, at det idrætslige rum snarere skal forstås som det rum, hvori det er muligt at opbygges en relation, som kan udnyttes på et andet tidspunkt og under andre betingelser. De betingelser kunne netop være når udøveren eller træneren oplever personlige kriser eller kommer under indflydelse af alkohol eller mødes under private forhold under påskud af at skulle diskutere idrætsrelaterede emner. Men hvis disse råd ikke hjælper - hvad hjælper så?

Danske og internationale indsatser og resultater vedr. forebyggelsen af seksuelle krænkelser

I Danmark er forebyggelse af seksuelle krænkelser indenfor den organiserede idræt et relativt nyt begreb. Danmarks forpligtelser fremgår af Europarådets sports charter fra 1993, hvor det fremgår:

“Governments...shall take the steps necessary to protect the moral and ethical basis of sports, and the human dignity and safety of those involved...by safeguarding sport, sportsmen and sportswomen from exploitation...and from practices that are abusive or debasing.”

(Article 1, Council of Europe, European Sports Charter 1993)

Europarådets resolution fra 1993 blev i 2000 fulgt op af resolutionen ”A clean and healthy sport for the 3rd millennium” (www.coe.int/T/E/cultural-co-operation/sport/resources) om hvordan forebyggelse af ”sexual harassment and abuse” af kvinder, unge og børn skal foregå. Resolutionens 4 hovedpunkter forpligter medlemslandene til:

1. At gennemføre forskning og indsamle data på nationalt niveau med henblik på at belyse problemets omfang og betydning i det enkelte land.
2. At forberede en national forebyggelsespolitik.
3. At sørge for at implementeringen af forebyggelsespolitikken sker indenfor en overordnet handlingsplan til beskyttelse af kvinder, børn og unge.
4. At varetage udfærdigelsen af en tidsplan for gennemførelsen af ovenstående punkter.

Hvordan har man i Danmark forholdt sig til de fire punkter og forebyggelsen i det hele taget?

Der blev i januar 2003 afholdt en konference, hvor Kulturministeriet var vært for en præsentation af den aktuelle forekomst og forebyggelse. De undersøgelser som skulle tegne et billede af omfanget beroede dels på idrætsorganisationernes egne opgørelser over antallet af sager og dels på skoleelevers selvrapporterede seksuelle oplevelser med idrætstrænere. Kulturministeriets rapport om omfanget af seksuelle krænkelser indeholder i bedste fald en redegørelse af antallet af umiddelbart tilgængelige sager. Der er ikke gjort forsøg på at belyse forskelle på bredde- og eliteidræt, forskelle på forskellige idrætskulturer eller det såkaldte mørketal, som dækker over de sager, der normalt ikke kommer til offentlighedens kendskab.

I forhold til den danske forebyggelsesindsats, så har det været vanskeligt at placere ansvaret for at Danmark lever op til de resolutioner man har skrevet under på. De vigtigste nyheder er i den anledning, at der endnu ikke er vedtaget en tidsplan for iværksættelsen af en sammenhængende national forebyggelsesstrategi og at de idrætslige organisationer endnu ikke har udformet skriftlige retningslinjer for idrætsområdet. Der er vedvarende meget langt mellem

hovedidrætsorganisationernes brochurer og opfordringer til klubberne om at diskutere adfærd og omgangstone, og så til de samværskulturer i idrætten, hvor problemerne opstår. Den idrætsspecifikke forebyggelse er i vid udstrækning overladt til foreningerne selv, hvor man må forsøge at definere hvad man skal mene og gøre. Og for langt de fleste foreninger er forebyggelse af seksuelle krænkelser blevet til et spørgsmål om, hvorvidt man udadtil i lokalsamfundet har signaleret, at man ikke tolerer pædofili og som følge heraf indhenter straffeattester for klubbens ungdomsledere. For de fleste klubber er sandheden den, at man har vanskeligt ved at diskutere forebyggelsen af seksuelle krænkelser uden at havne i en sort hvid diskussion om pædofili. De fleste foreninger deler den selvforståelse, at det ikke ville ske hos dem og når man tænker sådan så hænger det sammen med den udbredte selvforståelse, som er baseret på antagelse om eksistensen af særlige fællesskabsværdier som frivillighed, kammeratskab og ægte intimitet. Imidlertid begås seksuelle krænkelser ofte af personer som nyder stor respekt og tillid i lokalsamfundet og derfor er idrættens afventende og forsigtige tilgang ikke tilstrækkelig i forebyggelsesøjemed.

I Australien, Canada og England har man arbejdet med forebyggelsesprogrammer siden midten til slutningen af 1990'erne, og man har således relativ stor erfaring med præventive indsatser. I de nævnte lande arbejdes der med bredspektrede forebyggelsesprogrammer som på den ene side handler om at udvikle sunde børneidrætsmiljøer og på den anden side rummer beskyttelsesmekanismer i forhold til krænkede udøvere, anklagede trænere og berørte klubber. I Australien, Canada og Englands har samarbejdet mellem staten, hovedidrætsorganisationer og NGO'ere været afgørende for udviklingen af procedurer, politikker og informations- og uddannelsesstrategier. Eksempelvis har samarbejdet mellem NSPCC og Sport England betydet etableringen af en selvstændig professionaliseret organisation der udelukkende har child protection som arbejdsområde. I England støttes organisationen endvidere af en ny lov der gør den offentlige foreningsstøtte til idrætten afhængig af forebyggelsesindsatsen. Tilsvarende initiativer er under etablering i Australien og Canada.

Seksuelle krænkelser af børn og unge i idræt er et komplekst problem, der kun vanskeligt lader sig forebygge. I dansk sammenhæng har diskussionerne drejet sig om ikke at blæse problemet ud af proportioner og at forebyggelsesinitiativernes økonomiske omkostninger skal tilpasses problemets omfang. Konsekvenserne er at listen over krænkede udøvere bliver længere og længere. Fra idrætspolitisk side har man ytret interesse for forebyggelse og forskning uden at det dog er blevet til noget. I Danmark er der fortsat ingen vidensopsamling og vi ved kun meget lidt om problemstillingens aktualitet for eksempelvis eliteidrætten.

De seneste krænkelsessager, der er dukket op i politiets registre, hvor trænere fx har haft anale samlejer med små drenge eller træneren som gjorde en mindreårig pige gravid⁵, rejser flere interessante spørgsmål om idrættens forebyggelsesansvar og interesse for området. Vil idrætten gerne vide mere om hvad der foregår i den daglige praksis eller er det bare bedst ikke at slippe katten ud af sækken? Hvad er det værd for idrætten og samfundet at forebygge disse sager? Hvordan kan vi lære af de internationale erfaringer og snarest få etableret en samlet forebyggelsespolitik? Jeg tror at idrætten i det lange løb vil stå mere styrket ved i langt højere grad at engagere sig i spørgsmålet om hvordan man sikrer børns trivsel snarere end at den nuværende interesse for medlemsstatistikker. Og en klarere satsning på at sikre gode idrætsmiljøer vil være et rigtig godt argument for de hundredetusinder af forældre som overvejer om de skal lade deres barn gå til idræt.

American Psychiatric Association (1994): "Diagnostical and statistical manual of mental disorder", Washington, D.C, APA.

Brackenridge, C. (1996) 'Child Protection in Sport - Policies, Procedures and Systems', C&GCHE Cheltenham & Cloucester College of Higher Education.

Brackenridge, C. (1997) 'Harassment and Sexual Abuse in Sport', bragt i antologien: Researching Women and Sport, af Gill Clarke & Barbara Humberstone, Macmillan Press Ltd 1997.

Brackenridge, C. (1997) 'He owned me basicly, Women's experience of sexual abuse in sport', International Review for the Sociology of Sport 32, 2:115-30.

Brackenridge, C. (2001) 'Spoilsports – understanding and preventing sexual exploitation in sport', Routledge, London and New York.

Brackenridge, Fasting & Walseth (2002) 'Experiences of elite female athletes', The Journal of Sexual Aggression, 8 (2), pp. 37-48, Whiting & Birch Ltd. and NOTA.

Brackenridge, C. & Kirby, S. (1997) 'Playing Safe – Assessing the Risk of Sexual Abuse to Elite Child Athletes', International Review for the Sociology of Sport 32, 4:407-18.

Cense, M. (1997) 'Red Card or Carte Blanche - Risk factors for sexual harassment and sexual abuse in Sport, summary, conclusions and recommendations', NOC*NSF, Arnhem.

Fasting, K., Brackenridge, C. & Sundgot-Borgen, J. (2000a) 'Experiences of Sexual Harassment

⁵ Der henvises til en verserende sag fra Nordjylland. I øvrigt er der mindst 2 domsafgjorte sager, hvor mindreårige piger er blevet påført graviditet efter sex med træneren. I én af sagerne blev en mindreårig pige holdt af storesøsteren og voldtaget af sin mandlige træner. Hun fødte senere barnet. I den anden sag blev der foretaget abort.

Among Norwegian Female Athletes in Relation to Type of Sports', Paper præsenteret ved den præolympiske kongres i Brisbane, Australien.

Fasting, K., Brackenridge, C. & Sundgot-Borgen, J. (2000b) 'Sexual Harassment In and Outside Sport' Oslo: Norwegian Olympic Committee.

Ferguson, D.M. & Mullin, P.E. (1999) 'Childhood sexual abuse: an evidence-based perspective', London: Sage

Finkelhor, D., Hotelling G., Lewis I., Smith, C. (1994) 'Sexual abuse in a national survey of adult men and women: prevalence, characteristics, and risk factors, Child Abuse and Neglect', 94 pp.413-420.

Hellweg-Larsen, Karin (2003) 'Seksuelle krænkelse af børn og unge inden for idræt – Den aktuelle forekomst og forebyggelse', Kulturministeriet.

Kirby, S. (1995): "Not in my back Yard: Sexual Harassment and abuse in sport", Canadian Woman Studies 15, 4:58-62.

Kirby, S. & Greaves, L. (1996): "Foul play: sexual harassment in sport", artikel præsenteret ved "Pre-olympic Scientific Congress", Dallas, Texas, USA, 11-14 juli.

Leahy, T., Pretty, G. & Tenenbaum, G. (2002) 'Prevalence of Sexual abuse in organised competitive sport in Australia', The Journal of Sexual Aggression, 8 (2), pp. 16-36, Whiting & Birch Ltd. and NOTA.

MacMillan, H., Flemming, J.E., Trecomé, N., Boyle M.H., Wong, M. Racine, Y.A., Beardslee, W.R. og Offord, D.R. (1997) 'Prevalence of child physical and sexual abuse in the community', Journal of the American Medical Association 278, 2:131-5.

Nielsen, J. T. (2004) 'Idrættens illusoriske Intimitet', ph.d.afhandling, Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Udspil (2005) 'Børneattester – hvad gør vi nu?', skrevet af formand Jørgen Wachs under 'debat', Nr. 9, udgivet af Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger.

Volkwein-Caplan, Karin & Sankaran, Gopal (2002) 'Sexual Harassment in Sport Impact, Issues and Challenges', Sport Culture Society, Vol.1, Oxford:Meyer & Meyer Sport.

www.coe.int/T/E/cultural-co-operation/sport/resources